

Bz. 1675

RJEČNIK

HRVATSKOGA JEZIKA

SKUPILI I OBRADILI

DR. F. IVEKOVIĆ I DR. IVAN BROZ.

SVEZAK II.

P—Ž.

U ZAGREBU.

ŠTAMPARIJA KARLA ALBRECHTA (JOS. WITTASEK)

1901.

PREDGOVOR.

1. Pokojni nećak moj, gimnazijski profesor Dr. Ivan Broz, s namjerom da napiše rječnik Hrvatskoga jezika mnogo je godina skupljao gragju za nj iz svih knjizevnih djela Vuka Karadžića i Gjura Daničića, t. j. iz onijeh koja su oni sami napisali i iz onijeh koja su samo izdali na svijet, kao narodne pripovijetke, poslovice, pjesme i t. d. Kad je već mislio, da je toliko gragje pokupio te će naskoro moći da se prihvati obragjivanja njezina, otide na istinu licem na Božić 1893. godine u četrdeset drugoj godini života svoga.*)

2. Videći ja onoliko gragju (na 103.161 ceduljica) i žaleći da onoliki trud ostane uzalud, a znajući koliko nam treba onaki rječnik, uzeh razmišljati, ne bih li se ja latio posla? Na to me je s jedne strane i to sokolilo, što sam u životu svojem mnogo jezika učio (ne velim da sam ih naučio), i osobito jezik naš prilično proučio čitavši gotovo sve rasprave o njemu što su objelodanjene u Zagrebu i drugdje, i što sam bivši dvadeset i dvije godine profesor po dužnosti svojoj dosta se bavio oko poslova filoloških uopće; ali me je s druge strane od toga odvrćala dob moja: kako da se čovjek navršivši šezdeset godina dade na posao, za koji se hoće i mnogo vremena i mnogo truda? No ona riječ naša: S milim Bogom sve se može, skloni me napokon: u polovini mjeseca veljače 1894. primih se posla, pa u tri mjeseca sve one ceduljice prebrojih i uredih, i iz potpisa na njima razabrah, koje knjige Vukove i Daničićeve nijesu još pocrpene za rječnik; po tom u daljih šest mjeseca pocrpoh i one knjige (na 23.875 ceduljica); i tada u početku mjeseca prosinca iste godine stadoh od sve kolike ove gragje raditi rječnik.

3. Za temelj je ovoj radnji postavljen: Srpski Rječnik istumačen Njemačkim i Latinskijem riječima. Skupio ga i na svijet

*) Nekrolog mu napisao Dr. A. Musić, u Ljetopisu Jugoslavenske Akademije IX.

izdao Vuk Stef. Karadžić. Beč 1852. Kako u sam temelj nijesam htio mnogo da diram, prešlo je iz njega koješta u ovu radnju, što po mišljenju mom ne ide u rječnik za običnoga književnika. Tako su prezimena, imena krštena i imena mjestima, brdima i potocima, uopće *imena vlastita* prenesena iz Vukova rječnika u ovaj rječnik, ali nijesu dodavana još i druga već ako bi samo gdjekoje drugoga čega radi. I *Turske riječi* iz Vukova rječnika ostavljene su ovdje, ako ih i ima više od polovine, nalazeći se samo rijetko gdje u narodnim pjesmama, što bi se mogle lako izostaviti; nove nijesu primane, osim gdjekoje dosta poznate, n. p. *bakšiš*. Da se ne dira u temelj sam, ostavljeni su ovdje u redu riječi n. p. i padeži od zamjenica ličnih: *mene, mi, je, joj, ih, pada nj, pada njga, za nj, za njga, i t. d.*; što bi sve trebalo izbaciti, kad bi se ikada došlo do novoga izdanja ove knjige. A izbacio sam *riječi tugje* onake, koje se samo malo gdjegod čuju, t. j. na megji s tugjim narodom, od kojega su uzete, n. p. Njemačke *oles ajnc* (alles eins), *puntrajn* (Bundwein); Slovačke *musi, pan*; Mađarske *šargarepa* (slučajno je ostala: *arpakaša*); Talijanske *fora, kandelora*; i t. d. Gdje ovake riječi dolaze u rečenici, ondje se i tumače; kad bi se sve „ovakvice i onakvice“ skupile iz naroda u rječnik, izašla bi čitava knjižetina, jer je naš narod na žalost gotov primiti svaku tugju i uopće rgjavu riječ, samo kad je čuje od „gospodina“, a odbaciti najljepšu svoju. Riječi koje se u Vuka nalaze po izgovoru sasvijem dijalektičkom, može se pače reći po mjesnom, n. p. *grozje* (grozdje = grozđe), *lisje* (lišće = lišće), *pračić* (u Dubrovniku mj. praščić) i t. d., ne nalaze se u ovom rječniku na svom osobitom mjestu već ondje gdje su napisane po valjanom govoru (kod grozđe, lišće, praščić, i t. d.). Tako nema u ovom rječniku ni riječi, u kojima se nahodi Staroslovensko *ѣ* (ě), po sva tri ili četiri govora,

n. p. viděti: *videti, viditi, vidjeti, vijjeti*, nego samo po govoru jugozapadnom: *vidjeti*. Trebalo bi u drugom izdanju takogjer izostaviti riječi, u kojima se mjesto glasa *h* u gdjekojim krajevima govore glasovi *g, j, k* ili *v*, n. p. *ig* (mj. *ih*), *čoja* (mj. *čoha*), *grék* (mj. *griječ*), *uvo* (mj. *uho*), ili se nikako ne čuje, n. p. *grije* (mj. *griječ*), *lad* (mj. *hlad*). Još se u ovoj knjizi svagdje, i u primjerima, pometalo slovo *h*, gdje mu je po etimologiji mjesto, kao što je činio i Vuk prva svoja djela po drugi put na svijet izdajući. *isp.* Npj. 1, V. Pis. 59. I rastavio sam onake riječi, koje se samo izgovora radi sastavljaju u pisanju a upravo su dvije, n. p. *je li* (mj. *jeli*: *Je li otac kod kuće?*), *kroza nj, za nj, za njga* (mj. *krozanj, zanj, zanjga*).

4. Gradeći rječnik od samih Vukovih i Daničićevih književnih djela mislio sam, rječnik će biti i ovako dosta obilat a ne će biti natrunjen kojekakvim riječima i rečenicama, o valjanosti kojih može se sumnjati; ako bi se kad rječnik po drugi put izdavao na svijet, dotle će se svršiti rječnik Jugoslavenske Akademije pa će se moći tada iz njega izvaditi sve riječi koje su za cijelo dobre i potrebne u književnom jeziku, i tako će književnici naši imati potpun rječnik, koliko to jest može takav biti rječnik živa jezika. Ali kada pomislih, da će minuti još njeko trideset godina, dok se svrší Akademijski Rječnik, rekoh sam sebi: zar toliko još godina da bude književnost naša bez potpuna rječnika? pa tko bi popunjao ovaj rječnik iz Akademijskoga, ne bi li on mogao imati u koječemu drugojačije misli od mene, te bi se zbrkao rječnik, koji ipak valja da bude samotvor? Razmišljajući ovako, sve misli na jedno smislih: premda sam već dobrano daleko bio došao u obragijavanju rječnika, uzmem ga popunjati, i to iz knjiga i iz živoga narodnog jezika. Pocrpao sam Hrvatske Narodne Pjesme izdane od Hrvatske Matice, njeka djela M. G. J. Milićevića i P. Petrovića Njegoša: *Lažni Car* (to sve na 3388 čeduljica). U Hrvatskim Pjesmama ima dobrih riječi i rečenica, koje lijepo popunjavaju one u Srpskim Narodnim Pjesmama od Vuka na svijet izdanima. U Milićevića osim općenite ljepote u jeziku nalazimo riječi, koje su u novije vrijeme načinjene pa se i na Hrvatskoj strani upotrebljavaju. Iz pomenute Njegoševe knjige i Daničić je povadio glagola. *isp.* Rad 6, 47—158. Zatim sam iz Akademijskoga Rječnika uzeo riječi od početka pa do svršetka 19. sveska petoga dijela (A—Konjokradica), za koje sam držao da su dobre i potrebne; tako i iz zbirke J. Bogdanovića (počevši od slova *m*). Ako i jest Stullijevo Rječoslozje mješavina

riječi Hrvatskih, Ruskih i Staroslovenskih, štokavskih i kajkavskih, narodnih i načinjenih kojekako, opet ima u njemu vrlo lijepijeh riječi, kojih nijesam našao u ostalom području svojem, pa sam ih zato iz njega uzeo. Iz *narodnoga govora* primio sam od poznanika nekoliko riječi, i kod svake sam zabilježio ime poznanikovo. I sâm sam od naroda iz okoline Zagrebačke pobilježio nekoliko riječi, n. p. *bjelinski, ognjenac, oprta, penjača, i t. d.*, kao što je učinio i pokojni Daničić, kad je boravio u Zagrebu. Za koju riječ u ovom rječniku velim: *govori se u Hrvatskoj*, valja znati da se ona govori u kajkavaca, za koje sam ja jamac, rođen na Klancu kod Sutle, i govori se u štokavaca u baniji, za koje je jamac moj čestiti drug, kanonik Pavao Leber, koji se rodio u Glini i ondje proveo mladost, i bio poslije u baniji svećenik dvadeset i sedam godina interesujući se svagda mnogo za narodni govor.

5. Gledao sam kod svake riječi da skupim *synonyma*, ako ih imade; samo valja znati, da ima malo pravih *synonyma*, t. j. takvih riječi, koje jedno isto znače; više ih ima, kojima je značenje srodno, pa takve se ponajviše naznačuju uz *synonyma* skraćenom riječju *isp.* ili *cf.* Kod *glagola prostih nesvršenih* zabilježio sam njihova *v. pf. prosta, v. pf. složena* i *v. impf. složena* (koji ih imaju); osim koristi koju književnici mogu imati od ovakoga prijevoda, još se kod glagola n. p. *varati* lakše razabere, da je *dovarati* *v. pf.* a nije *v. impf.*, kao što pogriješno stoji u Vukovu rječniku. Što se kod gdjekojih glagola razlažu i *gramatički oblici*, mislim, da barem još za koju godinu ne će biti suviše. U skupu se nalaze i riječi *augmentativne*, riječi *s jednaki nastavkom i t. d.*, čim se od skupa ponješto osvjetljava značenje i valjanost pojedinih riječi; tako se n. p. od skupa kod *aptov* potvrđuje, da valja govoriti i pisati *lipov, lozov* (a ne *lipin, lozin*), da je dobro *dunjov*, a po tome i *dunjovina, i t. d.* Svrh toga se prema skupovima takvim lakše valjano načine nove riječi, ako je nužno da se čine. Imenice načinjene od infinitiva s pridjevenom sprijed riječcom *ne* kao n. p. *nečuvanje, neobrezanje, neodgovaranje, nepoimanje, neposlušanje, nepriznavanje, neprobavljenje, i t. d.* ovdje se pominju više primjera radi nego li radi samih sebe, da se to jest vidi, kako se substantiva verbalia mogu i s poricanjem upotrebljavati. Tako i kod pridjeva složenijeh s prijedlogom *po*, n. p. *podobar*; jer se gotovo svakomu pridjevu može dometnuti sprijed, kad mu se hoće značenje da umanji. To vrijedi i za glagole složene s pridjevozima; jer nije moguće uhvatiti u knjigu

sve glagole, koji mogu biti složeni s prijedlozima i koje za cijelo govori narod, kad mu zatreba; tako n. p. glagol *dobrali* (*doberem*) nema u Vukovu rječniku; a tko će reći, da ga narod ne govori? Iz toga se takogjer vidi, koliko su pretjerali neki Vukovci držeći da ne valja riječ koja se ne nahodi u Vuka; tã ima u našem jeziku na tisuće dobrih i lijepijeh riječi, za koje Vuk nije znao niti je mogao znati.

6. Što nijesu u ovom rječniku na svijem riječima naznačeni *akcenti*, ne će biti za čudo onome, ko zna, da i u samom Vukovom rječniku ima gdjevoja riječ bez akcenta (n. p. *natupijerka*, *rendisalo*), i da je i sâm Daničić, ovaj najbolji znalac akcentuacije u jeziku našem, ostavio dosta riječi u Akademijskom Rječniku bez akcenta, pače i takvih riječi, za koje mnogi ne znajući koliko je jošte zamršeno pitanje o akcentuaciji našoj, mislio bi da nije ništa lakše nego pometati na njih prave akcente.

7. Za Vukovo *h* pišem složeno slovo *gj*, koje je historijsko, jer su stari naši pisali *gy* ili upravo *gj*, i koje najbolje odgovara sistemi našega sadašnjeg pravopisa. Po ovoj sistemi valja gledati, da naš svaki glas, kojega nijesu Latini govorili, ima svoj osobiti znak, prosto slovo, ali da se ne dira u sama Latinska slova; ako se pak ne bi moglo prosto slovo za koji god naš glas načiniti bez diranja u Latinsko slovo, neka se radije načini složeno slovo. Prema tome imademo načinjena prosta slova *č*, *ć*, *š* i *ž*, kod kojih se dijakričičkim znacima ne dira u Latinska slova *c*, *s* i *z*; i imamo složena slova *dž* i *lj*, jer se od *d* i od *l* nijesu mogli načiniti prosti znaci za glasove *u* i *ɥ* ne dirajući u sama ona Latinska slova; k njima jošte dolazi složeno *nj*. Nasuprot toj sistemi griješi se u načinjenom slovu *đ*, jer se dira u samo Latinsko slovo *d*; ali je još gore što se za isti glas pored prostoga slova *đ* dopušta pače zapovijeda kod imena vlastitih još i složeno slovo *gj*, te treba pisati istu riječ kad znači mjesto (u Hrvatskoj): *Gjurgjic*, a kad znači cvijet: *đurđic*! Dakle za jedan isti glas dva različna znaka! Naprotiv Zagrebački književnici imadu za dva različna glasa jedan znak: *đj* im je čas *h* (n. p. rodjenje), a čas *đj* (n. p. podjemčiti se), odatle postaje smutnja u izgovoru te se od Zagrebačkih *gj* čuje *podjarmiti* (mj.

podjarmiti). To je prava nevolja i sramota u našem pravopisu, koja bi se mogla ukloniti, kad bi kr. zemaljska vlada u školama ukinula ono ni za kakve zasluge križem odlikovano *đ*; tã niko ga ne upotrebljava osim nekolicine akademika i školske djece, koja pak moraju da znaju i *gj* čitati i pisati. Tada bi se i Zagrebački književnici zar dozvali, pak eto nam onda jednoga pravopisa jedva na jedvine jade.

8. Ne mogavši ja sâm *korekturu* opravljati, povjerio sam je gospodi, koja su tomu poslu već vješta, i savjesni su radnici i dobri poznavaoi jezika Hrvatskoga; opet se bojim, da će pored svega toga biti u rječniku stamparskih pogrješaka, nadam se, neznatnijeh, koje će čitalac sam moći opaziti i popraviti.

9. Ne bi trebalo, no kakih nas ima, ne će biti s gorega, ako izrijekom kažem, da *za sadržaj primjêra* ja ne odgovaram.

10. Ovo djelo moglo bi se zvati i *rječnik Srpskoga jezika*, i da su ga napisali Srbi, jamačno bi se tako zvalo; ali mju je po jednaku pravu i po samim načelima Srbalja Vuka Karadžića (Srb. i Hrv. 6) i Gjura Daničića (Dioba 5) ime *rječnik Hrvatskoga jezika*, jer su ga spisali i na svijet izdali Hrvati. Nije se dometnulo *ili Srpskoga*, jer taj dometak ne bi zadovoljio ni jednoga Srbima a ozvoljio bi mnoge Hrvate, a i Srbi ne bi dodali *ili Hrvatskoga*. Braća ka' i braća.

11. Dužnost mi je jošte, da lijepu zahvalu javno izrečem visokoj kr. zemaljskoj vladi, odjelu za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu, što je svijem školama preporučila prenumeraciju na ovaj rječnik i na nj prenumerovala za sedamdeset i dvije škole; preuzvišenome gospodinu biskupu u Gjakovu Dr. J. J. Strossmayeru, što se upisao za dvadeset eksemplara (prvi od svijeh); i svoj gospodi za trud i muku što su skupljali prenumerante, i od njih po imenu onima koji su ih skupili više od dvadeset: katehetu gimnas. u Požezi prof. F. Barcu, franciskanu u Košljunu na Krku fra A. Juničiću, prof. gimnas. u Zagrebu S. Kućaku, prof. u Zadru M. Nekiću, kr. financ. perovogji u Zagrebu Dr. Gj. Ortneru i grad. liječniku u Petrinji Dr. N. Žyborskomu. Bez ovoga što se pominje ovdje sa zahvalnošću, ne bi bio ovaj rječnik izišao na svijet.

U Zagrebu dne 30. lipnja 1900.

Dr. F. Iveković.

IZVORI PISMENI OVOMU RJEČNIKU.

- ARj.** Rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija. Dio II. Obradili Gj. Daničić, M. Valjavac, P. Budmani. Zagreb 1884—1886. Dio III. IV. V (*do riječi konjokradica*). Obradio P. Budmani. 1887—1899.
- Bukv.** Novi Srpski bukvar. Recenzija Gj. Daničića. Beč 1854.
- Danica.** Zabavnik za godinu 1826 izdao Vuk Stef. Karadžić. Beč (1). Za godinu 1827 (2). Za godinu 1828 (3). Za godinu 1829. Budim (4). Za godinu 1834. Beč (5).
- DARj.** Rječnik Hrvatskoga ili Srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija. Dio I. Obradio Gj. Daničić. Zagreb 1880—1882 (*kad se odavle navode riječi Daničićeve, onda se i ovaj dio piše: Gj. Daničić, ARj.*)
- Dioba** Slovenskih jezika. Iz lekcija profesora velike škole Dr. Gj. Daničića. Biograd 1874.
- DM.** Istorija Srpskoga naroda napisao A. Majkov. S Ruskoga preveo Gj. Daničić. II. izdanje. Biograd 1876.
- Dodat.** Dodatak k Sanktpeterburgskim sravniteljnim rječnicima. Napisao Vuk Stefanović. Beč 1822.
- DP.** Pisma o službi Božjoj. Napisao Andrija Nik. Muravijev. S Ruskoga preveo Gj. Daničić. 3. izdanje. Biograd 1867.
- DPosl.** Poslovice na svijet izdao Gj. Daničić. Zagreb 1871.
- DRj.** Rječnik iz književnih starina Srpskih. Napisao Gj. Daničić. Biograd 1863. 1864.
- Glas.** Glasnik društva Srbske Slovesnosti. Svezka VIII. Beograd 1856 (*i dalje sveske u kojima je Gj. Daničić napisao što*).
- Gospodinu sa dva krsta** (od Vuka Stef. Karadžića). Beč 1848.
- GPN.** Gospodinu P. Ninkoviću (od Gj. Daničića). Biograd 1865.
- Herc.** Srpske Nar. Pjesme iz Hercegovine. Za štampu ih priredio Vuk Stef. Karadžić. Beč 1866.
- HNpj.** Hrvatske Narodne Pjesme. Skupila i izdala Matica Hrvatska. Knjiga I. II. III. IV. Zagreb 1890—1899.
- Istor.** Istorija oblika Srpskoga ili Hrvatskoga jezika. Napisao Gj. Daničić. Biograd 1874.
- Javor** list za zabavu, pouku i književnost. Novi Sad. 1875. 1885. (primjeri od Vuka).
- J. Bogdanović.** Zbirka riječi (počevši od slova *m* i dalje) skupljenih po Lici od Divoselskoga prota Jovana Bogdanovića, koju je od njega nabavila Jugoslavenska Akademija a meni blagostivo ustupila za porabu; na čemu joj ovdje po dužnosti izričem hvalu.
- Jurm.** Jurmusa i Fatima. Napisao M. Gj. Milićević. Beograd 1879.
- Knjiž.** Književnik. God. III. Zagreb 1866.
- Kolo** Gjuru Daničiću 13. maja 1889. Beograd 1889.
- Korijeni s riječima** od njih postalijem u Hrvatskom ili Srpskom jeziku napisao Gj. Daničić. Zagreb 1877.
- Kov.** V. S. K. Kovčević za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona. Beč 1849.
- Megj.** Megjudnevica. Napisao M. Gj. Milićević. Beograd 1885.
- Mil.** Knez Miloš u pričama od M. Gj. Milićevića. Beograd 1891.
- Miloš** Obrenović, ili gragja za Srpsku istoriju našega vremena. Napisao Vuk Stef. Karadžić. Budim 1828 (*napisao istočnijem narječjem*).
- M. Svetić poet.** Miloš Svetić poeta. Iz lekcija profesora Gj. Daničića. Biograd 1865.
- Nik. jev.** Nikoljsko jevangjelje. Na svijet izdao Gj. Daničić. Biograd 1864.
- Nov. Srb.** Davidovićeve »Novine Srbske u Vieni«. Godine 1817, 1818, 1821.
- Nov. Zavj.** Novi Zavjet Gospoda našega Isusa Hrista. Preveo Vuk Stef. Karadžić. Beč 1847 (Predgovor I—XV).
- Npj.**¹ Narodne Srpske Pjesme, skupio ih i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Knjige I. II. III. Lipiska 1823—1824. Knjiga IV. Beč 1833.
- Npj.** Srpske Narodne Pjesme, skupio ih i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Knjiga I. II. III. IV. Beč 1841—1862. Skupio ih Vuk Stef. Karadžić. Knjiga V. Beč 1865.
- Npr.** Srpske Narodne Pripovijetke, skupio ih i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Drugo umnoženo izdanje. Beč 1870.
- Obl.** Oblici Srpskoga ili Hrvatskoga jezika. Napisao Gj. Daničić. Šesto izdanje. Zagreb 1872.
- Odr. od ruž.** Odrana od ruženja i kugjenja, u 34—36 br. Vidov-dana 1861 (od Vuka Stef. Karadžića).
- Odg. na laž.** Vukov Odgovor na laži i opadanje u Srpskome Ulaku. Beč 1844.
- Odg. na sit.** Vukov Odgovor na sitnice jezikoslovne G. J. Hadžića = M. Svetića. Beč 1839.
- Odg. na ut.** Vukov Odgovor na Utuk G. M. Svetića. Beč 1843.
- Ogled.** Rječnik Hrv. ili Srp. jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija. Obragjuje Gj. Daničić. Zagreb 1878.
- Opit.** Luke Milovanova Opit nastavljenja k Srpskoj sličnorečnosti. Izdao ga Vuk Stef. Karadžić. Beč 1833 [*Predgovor izdanateljev. v—y (= 3—24)*].
- Osn.** Osnove Srpskoga ili Hrvatskoga jezika napisao Gj. Daničić. Biograd 1876.
- O Sv. O.** O Svetićevu »Ogledalu«. Recenzija Gj. Daničića. Biograd 1865 (2. izdanje).

- Pis.** Vuka Stef. Karadžića i Save Tekelije pisma o Srpskome Pravopisu. Beč 1845.
- Pom.** Pomeni o Daničiću i njegova pisma iz posljednjih godina njegova života. Od M. Gj. Milićevića. Beograd 1883.
- Posl.** Srpske Narodne Poslovice. Izdao ih Vuk Stef. Karadžić. Beč 1849.
- Primj.** Primjeri Srpsko-Slavenskoga jezika. Sastavio ih Vuk Stef. Karadžić. Beč 1857.
- Prip. bibl.** Pripovijetke iz staroga i novog zavjeta. Preveo Gj. Daničić. Sedmo izdanje. Biograd 1865 (*latinicom stampane*).
- Priprava** za istoriju svega svijeta radi djece. Preveo s Njemačkoga Dim. Vladislavljević a pregledao i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Beč 1864.
- Rad** Jugoslavenske Akademije. Knjiga I. Zagreb 1867 (*i dalje knjige u kojima je što napisao Gj. Daničić*).
- Rat** za Srpski jezik i pravopis. Napisao Gj. Daničić. Budim 1847.
- Rj.**¹ Srpski rječnik istolkovan Njemačkim i Latinskim riječma. Skupio ga i na svijet izdao Vuk Stefanović. Beč 1818.
- Rj.** Srpski rječnik istumačen Njemačkim i Latinskim riječma. Skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Beč 1852.
- Rj.**² Srpski rječnik istumačen Njemačkim i Latinskim riječma. Skupio ga i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Treće (državno) izdanje, ispravljeno i umnoženo. Biograd 1898.
- Rp.** tako se naznačuju rukopisi neštampanih narodnih pjesama Muhamedovačkih iz Bosne što su u Hrvatske Matice, iz kojih sam po dobroti universitetskoga profesora dra. L. Marjanovića primio nekoliko riječi.
- Sint.** Srbska sintaksa. Napisao Gj. Daničić. Beograd 1858.
- Slav. Bibl.** Slavische Bibliothek herausgegeben von Fr. Miklosich. I. II. Wien 1851. 1858.
- Sovj.** »Pravitelstvujuščij sovět Serbskij« za vremena Kara-Gjorgijjeva. Napisao Vuk Stef. Karadžić. Beč 1860.
- Spisi.** Skupljeni gramatički i polemički spisi Vuka Stef. Karadžića. Knjiga I. II. III. Beograd 1894 do 1896.
- Srb. i Hrv.** Srbi i Hrvati. Od Vuka Stef. Karadžića. (Vidov dan 1861 br. 31).
- St. pis. Hrv.** Stari pisci Hrvatski. Knjiga IV. V. Zagreb 1872. 1873.
- Star.** Starine. Izdaje Jugoslavenska Akademija. Knjiga I. Zagreb 1869 (*i dalje knjige u kojima je što pripočeo Gj. Daničić; u XIV. knjizi ima pismo Vukovo Šafariku*).
- Straž.** Stražilovo list za zabavu, pouku i književnost. Novi Sad. 1886. 1887.
- Stulli.** Joakima Stulli Dubrovčanina Rječosložje. Dubrovnik 1806 (*Daničić i po njemu Budmani pišu ga Stulić*).
- Sveto Pismo staroga i novoga zavjeta. Preveo stari zavjet Gj. Daničić. Novi zavjet preveo Vuk Stef. Karadžić. Biograd 1868 (*ćirilicom stampano. Ono se navodi po knjigama; n. p. Mojs. I. 1, 31 (Mojsijeva knjiga prva, glava prva, vrsta 31), Jov 42, 17 (knjiga kojoj je natpis Jov, glava 42, vrsta 17), Jov. 6, 48 (Jovanovo jevanđjelje, glava 6, vrsta 48), Jud. 20 (Jude apostola poslanica, vrsta 20)*).
- Šcep. mal.** Lažni Car Šcepan mali. Pjesmotvorje Petra Petrovića Njegoša. Zagreb 1851.
- Vid. d.** Vidov dan (novine izlazile u Biogradu) 1861. 1862 (primjeri od Daničića).
- VLazić.** V. Laziću. I. II. Napisao Gj. Daničić. Beč 1848.
- Vuk. prijev.** Vukov prijevod novoga zavjeta. Gj. Daničić. Beč 1847.
- Zim.** Zimnje večeri. Napisao M. Gj. Milićević. Beograd 1879.
- Zlos.** Selo Zloselica. Napisao M. Gj. Milićević. Beograd 1880.
- Žitije** Gjorgijja Arsenijevića Emanuela. Izdao Vuk Stef. Karadžić. Budim 1827 (*napisano istočnijem narječjem*).
- Živ.** Život i običaji naroda Srpskoga. Opisao ih i za štampu priugotovio Vuk Stef. Karadžić. Beč 1867.
- Živ. kr. i arh.** Životi kraljeva i arhiepiskopa Srpskih. Napisao arhiepiskop Danilo i drugi. Na svijet izdao Gj. Daničić. Zagreb 1866.
- Živ. sv. Sav.** Život sv. Save. Napisao Domentijan. Na svijet izdalo »Društvo srbske slovesnosti« trudom Gj. Daničića. Biograd 1860.
- Živ. sv. Sim. i sv. Sav.** Život sv. Simeuna i sv. Save. Napisao Domentijan. Na svijet izdao Gj. Daničić. Biograd 1865.
- Upotrebljavali su se rječnici
za riječi Staroslovenske: Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum emendatum auctum edidit Fr. Miklosich. Vindobonae 1862—1865.
za Mađarske: Legujabb és legtömöttebb Német-Magyar és Magyar-Német Zsebszókönyv. Készítette Farkas Elek. Pest 1857.
za Talijanske: Dizionario italiano-tedesco compilato da C. G. Jagemann. Tomo I. II. Vienna 1837.
za Turske: Turske i druge istočanske reči u našem jeziku. Od Gjorgja Popovića. Beograd 1884.
Gdješto se spominje i rječnik: Deutsch-kroatisches Wörterbuch von Bogoslav Šulek. Njemačko-hrvatski rječnik. I. II. Band. Agram 1860.
Odgonetljaji uzeti su iz knjige: Srpske Narodne Pripovijetke i Zagonetke. Skupio ih i na svijet izdao Vuk Stef. Karadžić. Biograd 1897. *odatle su popravljene i gdje koje riječi u zagonetkama što su u Vukovu rječniku.*

SKRAĆENE RIJEČI.

I. ake. akcentat (accentus)
akus. akusativ (accusativus; 4. padež)
Bač. (u) Bačkoj
Ban. Banat. Banatu
bansk. reg. banskoj regementi (oko Gline i onamo do Une)
Biogr. Biogradu
Bjelop. Bjelopavličima
Branič. Braničevu
C. G. Crnoj Gori
Crnm. Crnnci
Dalm. Dalmaciji
Dubr. Dubrovniku
gram. gramatički, u gramatici
Here. Hercegovini
Hrv. Hrvatskoj
Imosk. Imoskome
isp. isporedi
ist. istočno
ist. kraj. istočnijem krajevima
itd. i t. d. i tako dalje
jugoz. jugozapadno
jugoz. kraj. jugozapadnim krajevima
juž. južno
Kot. Kotoru
kr. Neg. kr. Negot. krajini Negotinskoj
lok. *vidi* loc.
Madž. Madžarski, (u) Madžarskoj
mj. mjesto
n. p. na primjer
nast. nastavak
osn. osnova
Paštr. Paštrovićima
Piper. Piperima
Podg. Podgorici
prim. primor. primorju
R. Ruski
recipr. recipročni (glagol uzajmični)
refleks. refleksivni (glagol povratni)
Rudn. n. Rudničkoj nahiji
Rus. Ruski
sjev. kraj. sjevernijem krajevima
sjev. Hrv. sjevernoj Hrvatskoj (u kajkavaca)
Slav. Slavoniji
slož. složen (n. p. glagol)
Srb. Srbiji
Srij. Srijemu
(st.) stajae (tako su zabilježene riječi koje se čuju u pjesmama, riječi pjesničke; ali se mnoge ovako zabilježene govore i osim pjesama)
supst. supstantiy (imenica) *vidi* subst.
Sum. Sumad. Sumadiji
t. j. to jest
Už. n. Ūzičkoj nahiji
vojv. vojvodstvu (sada u Bačkoj, Banatu i Srijemu)
vok. *vidi* voc.
zap. zapadno
zap. zapadn. kr. zapadnijem krajevima

II. ace. accus. accusativus (4. padež)
act. activum (verbum, glagol aktivni)
adj. adjectivum nomen (pridjev)
adv. adverbium (adverab, prilog)
augm. augmentativum (značenja uvećanoga)
e. g.; com. gen. communis generis (muškoga i ženskoga roda)
cf. confer (isporedi)
coll. collectivum (nomen; skupno ime)
comp. comparativus (gradus; drugi red poregjenja)
corr. correlativum (što je uzajmično, što je jedno prema drugom, jedno odgovara drugome)
gen. genitivus (2. padež)
dat. dativus (3. padež)
dem. deminutivum (značenja umanjenoga)
e. c. exempli causa (na primjer)
e. g. exempli gratia (na primjer)
etc. et cetera (i t. d.)
f. femininum (ženskoga roda)
fig. figürlich (u prenesenom smislu)
fr. franz. französisch (Francuski)
hyp. hypocoristicum (što se govori od mila ili za podsmijeh)
i. e. id est (to jest)
i. q. id quod (to što)
imperat. imperativus (zapovjedni način)
indecl. indeclinabile (što se ne mijenja po padežima)
instr. instrumentalis (6. padež)
interj. interjectio (uzvik)
ital. italianicus (Italijanski)
loc. localis (7. padež)
m. masculinum (muškoga roda)
n. neutrum (srednjega roda)
nom. nominativus (1. padež)
öster. österreichisch (kako se govori u Austriji, oko Beča)
part. participium (glagolski pridjev)
pass. passivum (pasivni, t. j. glagol)
pl. pluralis (množina)
praep. praepositio (prijedlog)
praes. praesens (tempus; sadašnje vrijeme)
praet. praeteritum (tempus; prošlo vrijeme)
pron. pronomen (zamjenica)
q. d. quod dicitur (što se kaže)
s. v. sub voce (pod riječju)
sing. singularis (jednina)
subst. substantivum nomen (imenica)
syn. synonyma (koje su riječi jednoga značenja)
u. d. g. u. drgl. und dergleichen (i tako)
u. s. w. und so weiter (i tako dalje)
v. von (od)
verb. verbal. verbale (substantivum, imenica načinjena od glagolskoga infinitiva)
v. impf. verbum imperfectivum (glagol nesvršeni)
voc. vocativus (5. padež)
v. pf. verbum perfectivum (glagol svršeni)
v. r. impf. verbum reflexivum vel reciprocum imperfectivum
v. r. pf. verbum reflexivum vel reciprocum perfectivum
z. B. zum Beispiel (na primjer)
 * metana je kod riječi, za koje se misli da su Turske ili da su barem preko Turaka došle k nama.